

Ристо КИРЈАЗОВСКИ

ПРИЛОГ КОН ВИСТИНАТА ЗА ПОГУБУВАЊЕТО НА ГОРГИС ГАНУЛИС

На 19 август 1948 година, на последниот ден од големата офанзива на владината армија против главните сили на ДАГ на Грамос, односно на денот кога единиците на ДАГ по седумдесет денови тешки и крвави борби беа принудени да го напуштат Грамос, се одигра уште еден трагичен настан. Имено, трагично го завршил животот Горгис Ганулис, тој беше потполковник на ДАГ, еден од главните организатори и раководители на оруже- ниот отпор против окупаторите (1941—1945) и главен организа- тор и раководител на оружениот отпор против грчката реакција и туѓите интервенти во Западна (Егејска) Македонија, командант на ДАГ во Западна Македонија, една неспорна воено-политичка личност на партизанското и НОД во тој дел на Егејска Маке- донија. Велиме, уште еден трагичен настан, бидејќи пред околу дваесет дена, исто така, на Грамос невинно беа судени, и осудени, од воениот суд на ДАГ осум Македонци — борци на ДАГ: Двај- ца од нив беа осудени на смрт и стрелани. Непосредно пред тоа беше осуден на смрт и стрелан Македонецот — старешина на ДАГ и активист на НОФ (Народноослободителен фронт) на Ма- кедонците од Егејскиот дел на Македонија, Петре Тануров и др. На 19 август 1948 година Г. Ганулис од воениот суд на ДАГ беше осуден на смрт и истиот ден беше стрелан.

Во свеста на борците на ЕЛАС и на ДАГ и на населението во подрачјата каде што се борел, Ганулис служел како пример на смел и способен борец и раководител. За Ганулис биле испе- ани песни. Како што растел и се оформувал како револуционер- на и раководна личност, така еволуирал и развивал позитивен однос спрема Македонците кои биле во огромно мнозинство во единиците што ги командувал. Ганулис во својот личен дневник на 31 декември 1947 година забележал: „... Треба да се додаде и тоа дека словено-македонскиот народ од нашето подрачје на- вистина се покажа антифашист. НОФ го задржа словеномаке-

донскиот народ во едно револуционерно расположение“¹. Ѓанулис со Македонците бил поврзан и со тоа што се оженил со Македонка, партизанката Василка.

Раководниот врв на КПГ — ДАГ, со цел да ја симне од себе одговорноста за неуспехот на ДАГ на Грамос, што бил судбоносен за крајниот исход на борбата, неосновано го обвинил Ѓанулис за небудност, немарност, за неизвршување на наредби и сл. кои наводно имаа решавачко значење за завршувањето на битката на Грамос. Набрзина било монтирано обвинението врз кое Прекиот воен суд на 670 единица на ДАГ на 19 август 1948 година го осудил на смрт, односно формално ја потврдил веќе донесената пресуда од командата на споменатата единица. Истиот ден смртната казна била извршена.

Веста за погубувањето на Ѓанулис многу болно одекнала и демобилизаторски делувала кај сите учесници на ДАГ и ЕЛАС кои го познавале или имале слушнато за него. Посебно болно и тажно ја примиле веста македонските борци кои многу ги сакал и ценел.

Авторот на овие редови и составот на 18 бригада на ДАГ ја слушнале оваа вест на 23 август 1948 година на Вичо од страна на членот на ПБ на ЦК на КПГ и комесарот на 670 единица на ДАГ, Мичос Влантас. Јас, и сите борци што го познававме Ѓанулис, не можевме да поверуваме на обвинението против него што ни го соопшти Влантас. Тоа кај борците создаде сомневање, недоверба, разочарување и сл.

Еден близок соборец на Ѓанулис, Лефтерис Качакос, комесар на единиците на ДАГ на Вичо, којшто за еден подолг период бил под команда на Ѓанулис, еве како ја примил страшната вест: „... Јас за прв пат за егзекуцијата на Ѓанулис слушнав наредниот ден од повлекувањето на единиците на ДАГ од Грамос во Вичо, во една долина помеѓу фалцата и с. Лабаница. Страшната вест падна врз мене како гром. Сите со наведнати глави, со илјада и две мисли, изненадени од ужасната вест врвевме, а нагорнината кон Малимади стануваше потешка, веста дека Ѓанулис е стрелан и дури како „предавник“ секавично се пренесе. Смрзнаа скршените срца на борците на грамос и Вичо кои 70 дена се бореа со смртта, со невиден хероизам се бореа да го задржат Грамос. Никој не поверува на гласните обвинувања за Ѓанулис“². Слични реагирања и оценки за случајот имало од стотици борци на ЕЛАС и ДАГ и други припадници на НОД во Грција и Егејскиот дел на Македонија.

Во 1956 година, по суспендирањето на Захаријадисовото раководење на КПГ, ЦК на КПГ формирало специјална партиска комисија со задача да го испита целиот случај Ѓанулис. Комиси-

¹ Ристо Кирјазовски, Дневникот на Ѓорѓос Ѓанулис, ГИНИ, XXIX, 1—2, Скопје 1985, 213—250.

² Sp. Ti na kanume, periodos v, tomos I (6) dekemvri 1979.

јата констатираше дека Ѓанулис е невин и му предложила на ЦК на КПГ да го рехабилитира. Во органот на ЦК на КПГ сп. „Неос козмос“ објавена е некаква рехабилитација на Ѓанулис.

Речиси во сите трудови што се објавени во Грција, а кои третираат прашања од Граѓанската војна во Грција, случајот Ѓанулис е присутен. Раководителите на КПГ — ДАГ што непосредно и посредно сносат одговорност за случајот, ги прикриваат фактите и вината ја префрлуваат еден врз друг. Членот на ПБ на ЦК на КПГ Мичос Вландас во својот труд во кој обработува настани од граѓанската војна, вината за ликвидирањето на Ѓанулис му ја префрлува на командантот на 670 единица на ДАГ — Ѓеоргиос Вотнисиос-Ѓушас. Последниот, односно, Ѓушас, кој ја издал наредбата за изнесување на суд на Ѓанулис, во својот труд „Причините за расцепот на грчката левица“ вината му ја префрлува на Маркос Вафијадис. Маркос, од своја страна, во своето писмо до сопругата на Ѓанулис — Василка, наведувал дека наводно ништо не знаел за стрелањето на нејзиниот сопруг³, иако во денот на стрелањето уште бил командант на ГШ на ДАГ.

Според тврдењето на неговиот заменик Ѓорѓис Кикиџас, Маркос во својство на командант на ГШ на ДАГ лично ја организирал и ја раководел операцијата на повлекувањето на единиците на ДАГ од Грамос во Вичо што била извршена веднаш по ликвидацијата на Ѓанулис. Според тоа не било возможно Маркос да не знаел ништо за случајот Ѓанулис. Василис Варџотас, пол. комесар на ГШ на ДАГ тврдел дека од страна на Привремената демократска влада, на ДАГ и на Партијата, наредбата за извршување на смртната казна ја издал тогашниот командант на ДАГ, Маркос Вафијадис⁴.

По легализацијата на КПГ, особено од 1986 година и наваму, кога неделникот „Елевтеротиџија“, во повеќе продолженија, ја објавил архивата на ДАГ во Западна Македонија што ја запленила владината армија во последните операции во 1949 година. Интересот за расветлување на случајот Ѓанулис добил неверојатно голем интензитет. Околу две илјади писма од борци и старешини на ЕЛАС и ДАГ биле испратени во споменатиот весник и други весници и списанија, во кои се изнесувале гледишта, оценки, ставови, видувања и сл. и барале обелоденување и расветлување на случајот.

Добро и благородно е што учесниците на НОД во Грција покажале толку голем интерес за расветлувањето на случајот Ѓанулис и на други грчки раководители кои невино настрадале. Тие ќе беа докрај доследни и принципиелни ако покажале сличен интерес и за Македонците, кои исто така, невино настрадале.

³* V. Elefterotipija, од 24 август 1986 год.

⁴ Исто, од 13 март 1986.

⁴* Vasilis Bardžotas, O agonas tu DSE, Sighroni epihi, Atina, 1981, 73—74.

Во објавените написи, во печатот и во разни трудови, се поставува и се бара одговор на следните прашања: за (не) одржливоста на обвинението против Ганулис; суштинските причини за неговото ликвидирање; дали му е судено; и како е погубен.

Такис Гастис, непосредниот автор на исфабрикуваното обвинение и намонтираниот судски процес, бил човекот кој заедно со Гушас на ист начин го ликвидирал потполковникот Ѓорѓис Ѓорѓадис, и исфабрикувал и бројни обвинителни акти и монтираше судски процеси против Македонци, обвинувајќи ги за сепаратизам, автономизам, за титовизам. Поголем дел од нив биле осудени на смрт. Во еден свој напис, тој со цел да ја симне одговорноста за злочинот, меѓу другото, тврди: „... Зошто е стрелан Ганулис? ... Во што згрешил Ганулис; Кои беа обвиненијата што го товареа поради кои го изгуби својот живот? Тие воглавно беа следните: Злосторничко отсуство на мерки на безбедност и будност во секторот на неговата бригада што му дадоа можност на противникот без борба преку ноќни изненадувања да го зазема речиси сит западен Грамос со огромните природни утврдувања: Каменик-Гољо и височината Батра што имаа големо стратегиско значење, не извршувајќи ја категоричната наредба на својата команда, истата ноќ на изненадувањето, ја повлече единицата што го заштитуваше преминот, поради што 102 бригада се расури а чиј командант беше Ганулис; поголемиот од нејзин состав да биде заробен или ликвидиран; да биде запленета голема количина воени материјали и апарат; како последица на тоа беше изложен целиот одбранбен систем на ДАГ; да биде изложена во непосредна опасност од заробување и ликвидирање и Привремената демократска влада со ГШ на ДАГ и нејзиниот апарат и на крајот беше единствената причина раководството на ДАГ многу итно да го напушти сит планински масив на Грамос со принудно повлекување на своите сили кон Вичо и тоа во најкритичната фаза на Граѓанската војна, со огромна политичка и стратешка корист за непријателот и спротивно на тоа ја лиши командата на ДАГ од секоја стратегиска и политичка можност за прекин на крвопролевањето и мирољубиво решение на граѓанската војна“ ... Гастис, користејќи разни написи во режимскиот печат и историографија, а со цел да ја оправда пресудата, односно злосторството, наведува дека ако ДАГ го задржеше Грамос до свикувањето на Генералното собрание на ООН, со помошта на другите комунистички партии и движења, ќе успееше да наложи дефинитивно примирје. Меѓутоа, продолжува Гастис, со напредувањето на владината армија во целост биле осуетени таквите планови на раководството на КПГ. Од погоре изнесено, истакнува Гастис, се дава одговор на прашањето дали беше правилна пресудата на Воениот суд на ДАГ што го осудила на смрт Ѓорѓис Ганулис⁶.

⁶ Elefterotipija, cit. весник, од 3 февруари 1986.

Политичкиот комесар на ГШ на ДАГ Василис Варџотас, во споменатиот труд, тврди: „... Ганулис е осуден на смрт и стрелан со обвинение дека не исполни наредба за време на војна. Му беше доверено со својата бригада да ја брани најзначајната стратегиска позиција — месноста Батра на Грамос... Ганулис беше изненаден од непријателот, отстапи и ја напушти позицијата. Заради тоа Ганулис беше суден од воен суд и осуден на смрт...⁷

Горе наведените тврдења на Гастис и Варџотас, особено на Гастис, предизвикале многубројни остри реагирања од страна на борците и старешините на ЕЛАС и ДАГ. Речиси сите во своите писма и написи биле категорични во своите тврдења дека Гастис и Варџотас, со цел да го прикријат злосторството што го извршиле, го предимензионираат стратегиското значење на месноста Батра.

Василис Варџотас, за разлика од оваа информација во која наведува дека Ганулис бил осуден поради неизвршување на наредбата во воени услови, во едно негово писмо од 21 декември 1948 година до сопругата на Ганулис, наведувал дека Ганулис е осуден на смрт и стрелан како предавник“. Варџотас во писмото пишувал:

ДАГ

Главен штаб

Пол. комесар

друг. Василка,

Ти одговарам на двете писма што ми ги испрати. Тоа што си информирана за Ганулис е точно. Стрелан е со пресуда на Воен суд на Демократската армија, за предавство. Без пречка го остави непријателот да ги зазема „Каменик“ и „Батра“, нешто што имаше големи штетни последици врз целата наша одбрана на Грамос.

Како народен борец и офицер на ДАГ, верувам дека јуначки ќе се соочиш со овој испит.

За сега ќе треба да останеш таму каде што се наоѓаш, да се зајакнеш и да внимаваш на твоето здравје. Подоцна ќе дојдеш во ДАГ. Напиши им на надлежните да ти дадат облека што ти е потребна.

21.12.48

Со друг. поздрави

Пом. комесар

В. Варџотас, с.р.⁸.

⁷* Vasilis Bordžotas, цит. труд.

⁸* V. Elefterotipija, од 21 април 1986.

Го поместивме во целост ова потресно писмо бидејќи го изразува официјалниот став на ГШ на ДАГ за случајот „Ганулис“.

Во нашето натамошно изнесување, потпрено врз автентични документи и врз анализа на настаните, ќе ја докажеме неодржливоста на погорниот став на главната команда на ДАГ, односно на раководството на КПП. Ќе докажеме дека никаков регуларен суд не му судел на Ганулис. Тоа што е најблиску до вистината е дека Гушас, со помошта на Гастис и со согласноста на Барцотас, Захаријадис и другите членови на врховната команда на ДАГ, организирале судска фарса со цел своите грешки за поразот на ДАГ на Грамос да му ги префрлат на друг, т.е. врз Ганулис.

Горгис Василко, командант на бригада на Грамос и политички комесар на дивизија на ДАГ на Вичо, во својот напис во врска со случајот „Ганулис“, меѓу другото, пишувал: „... Ганулис не располагаше ниту со резерви за да му застане на пат на противничката армија со десет пати надмоќност во луѓе и непосредлива надмоќност со воени материјали, ниту пак ја напушти својата позиција. Сосема друга работа е принудното отстапување“.

Општата ситуација на фронтот кога Батра паднала, јасно покажувала дека судбината на Грамос има прашање на неколку дена. На источниот сектор на одбраната на Грамос 14 бригада на ДАГ држела само две потпори: Харос и Котелцката Кула, и тие, речиси, биле опколени од непријателот. Држењето на тој сектор на фронтот било прашање на 2—3 дена, да не речеме часови.

На западниот сектор 102 бригада, под команда на Гакулис ја држела Батра. Според тоа, ако Батра не паднала на денот што паднала, сигурно ќе паднала по 2—3 дена, бидејќи отпорот на ДАГ на Грамос веќе бил решен.

Борбите на Грамос траеле околу два и пол месеци. Тие биле од најтешките во воената историја на Грција. Пресметката била нерамна. Во текот на тие борби, ДАГ по титанскиот, можеме да речеме, отпор бил принудена да се повлече од главните свои тврдини како што се: Клефтис, Страчани, Мухеци, Колоки-та кај Котелци, Амуда, Алевица и др. Зарем Батра ќе не спасела?

Нашата борба на Грамос била одбранбена и нерамна. Нашата одбрана, така или инаку ќе била совладана. Сите објаснувања од командата на ДАГ имале за цел да се оправда едно неоправдано дело. За 2—3 дена не се решавал проблемот. Тоа е шета што се однесува до безбедноста на ГШ на ДАГ, не постоела никаква опасност. Од многу порано тој ги имал преземено сите мерки. Едната нога ја имал во Грција, а другата во Албанија. Ганулис бил убиен и тоа со ништо не можело да се оправда⁹...

⁹ Исто, од 13 февруари 1986 год.

Второто прашање што го поставуваат учесниците во ЕЛАС и ДАГ, и по кое остро се спорело, е прашањето дали Ѓанулис е изведен пред регуларен воен суд на ДАГ, односно дали му е судено врз основа на постоечките законски прописи и регулативи. Мислењата биле поделени.

Василис Варцотас по споменатиот труд категорички тврди дека на Ѓанулис му судеше регуларен воен суд и пресудата е регуларна.

Димитрис Гастис го тврди следното: Ѓанулис е изведен пред воен суд на 670 единица на ДАГ на 18 август 1948 година по наредба на ГШ на ДАГ под доставувањето на извештајот од истратата која ја спровеле по негова наредба. Овде Гастис пласира две дезинформации. Имено, овде тврди дека наредба за изведување на Ѓанулис пред воен суд издал ГШ на ДАГ, а во пресудата и другите судски списи што самиот ги потпишувал, е наведено дека таква наредба издала командата на 670 единица со која командувал Гупас, и дека судењето наводно било одржано на 18 август, а во судските документи стои дека е одржано на 19 август 1948 година. Во продолжение Гастис наведува дека истратата ја спровел генерал мајрот на ДАГ, Ламброс Канакаридис што и тоа не е точно; дека во составот на судот зеле учество правници, воени офицери од судската служба на ДАГ и други офицери, дека по службена должност бил определен бранител; дека биле сослушани сведоци и тоа еден генерал, познати офицери и преживевани командири од неговата растурена 102 бригада, дека како публика присуствувале десетици офицери и борци, дека самиот Ѓанулис ја признал својата вина, не побарал никаква милост и олеснителна околност, и својот исказ наводно го завршил со желбата: „мојата крв нека постане повод кај командантите над ДАГ за зајакната будност, да не паднат во слични грешки и предизвикаат такви штети“.

Во продолжение Гастис тврди дека судскиот предмет на Ѓанулис му бил доставен на ГШ на ДАГ, а по службена должност Судот поднел молба до Привремената влада за помилување или намалување на казната, бидејќи осудениот Ѓанулис одбил самиот тоа да го стори; дека одговорот од Привремената влада пристигнал телеграфски и во него се велело: „молбата за помилување се отфрла. Одлуката да се изврши“; дека осудениот Ѓанулис потпишал документ во кој било наведено дека му била соопштена наредбата“¹⁰...

Гастис, колку и да е мајстор за исфабрикување на обвиненија и монтирање на судски процеси и судски дела, во случајот „Ѓанулис“ паднал на испитот. Тој, убеден дека досието на Ѓанулис е загубено, како што впрочем наведува во својот напис, во целост ги преиначува и прекројува фактите. Од списите што се наоѓаат во судското дело, т.е. предметот, што за несреќа за Гас-

¹⁰ Исто, од 3 февруари 1986 год.

тис во целост е сочувано, а кои самиот тој ги има составено и потпишано, стои дека наредба за изведување пред суд на Ѓанулис не ја издал ГШ на ДАГ, туку 670 единица на ДАГ; дека истрагата не ја извршил Ламброс Канакаридис, туку самиот тој и референтот при Судската служба при наведената единица; дека Захаријадис во составот на воениот преки суд не зел учество, и немало виши офицери правници, туку бил составен исклучиво од персоналот на судската и другите служби на 670 единица на ДАГ; дека од сведоците бил сослушан само Ѓоргис Цицардикис; дека во судењето учествувале само судиите, и дека Ѓанулис во својот исказ не признал дека бил виновен.

Потполковниците на ДАГ — Ахилеас Папаиоану и Козмас Спанос-Аминтас — тврдат дека Ѓанулис не бил изведен пред суд, и дека судското дело накнадно било исфабрикувано. Тие таков заклучок извлекле од изјавата на генералниот секретар на ЦК на КПГ — Захаријадис, во август 1949 година дека на „Ѓанулис требало да му суди воен суд“, и од ситуацијата во која се наоѓале ДАГ на 19—20 август 1948 година кога беше погубен Ѓанулис¹¹. Спротивно на таквото мислење, членот на ЦК на КПГ, Леонидас Цефронис, тврдел дека Ѓанулис бил изведен пред формален воен суд, и дека изјавата на Захаријадис е демагошка¹². Изјавата на Захаријадис не може да се смета за објективна, бидејќи истиот пред една година, односно во август 1948 имал изјавено дека Ѓанулис поминал на воен суд.

Комесарот на XI дивизија на ДАГ, Ѓоргис Басилкос, од тоа што му раскажал Гастис, заклучил дека на Ѓанулис му судеел воен суд, но судењето било една обична фарса. Судот изрекол пресуда која веќе била донесена од командантот на 670 единица на ДАГ — Ѓушас и другите раководители на ДАГ — КПГ¹³.

Трето, спорно прашање, во полемиката е прашањето на кој начин бил погубен Ѓанулис.

Еве како Ѓоргис Ѓуркотис¹⁴ му го опишал на Лефтерис Качакос¹⁵ погубувањето на Ѓанулис:

„... Единицата за обезбедување на ГШ на ДАГ се движеше кон с. Грамуста кое се наоѓа во планината Грамос. Заедно со нас беше и Ѓанулис, но невесел, како да нешто се случуваше со него. Имав нешто слушнато за некаква непријатност околу фронтот, но никогаш не можев да претпоставам дека на тој начин ќе го убијат. Моите односи со Ѓанулис беа пријателски. Се движевме еден покрај друг. Не беше затвореник и ниту ни беше речено да внимаваме на него. Ми се чини дека не беше разоружан. Во еден момент падна наредба да застанеме. До мене, на еден камен сед-

¹¹ Исто, од 8 февруари и 19 февруари 1986 год.

¹² Исто, од 21 февруари 1986 год.

¹³ Исто, од 13 февруари 1986 год.

¹⁴ Ѓоргис Ѓуркотис од Лерин. За време на НОВ (1941—1945) бил секретар на Околинскиот комитет на КПГ за Леринско, а во ДАГ заземал разни воени и политички функции.

¹⁵ Лефтерис Качакос, политички комесар на 18-та бригада на ДАГ.

на Ганулис. Како што бев испружен, јас и другите околу мене, бевме избежумени од неочекуваното пукање од пиштол. Се дигнавме и го видовме Ганулис облеан во крв како се бори со смртта. Го уби Такис Сарис-Тисеас. Не можев да издржам од големото разочарување и отидов кај генерал Канакаридис и му реков: „Каква е таа работа? Се работи за Ганулис. Требаше да го дадете на суд и потоа да го стрелате. Канакаридис, разочаран и избежумен, ми рече: „Горги доброто што ти го сакам е да си ја затвориш устата, бидејќи не гарантирам и за твојата глава“¹⁶.

Навистина многу непријатно и разочарувачки изненадува неморалноста на еден долгогодишен партиски раководител како што бил Горгис Фуркотис. На Качакос му изнесувал измислена приказна, претставувајќи се себеси како ништо да не му било познато за трагедијата на Ганулис, иако тој во својство на секретар на воениот суд што формално го осудил Ганулис, ја потпишал пресудата и другите судски списи.

Генерал Кикицас дава друга верзија за случајот. Според информацијата што му ја дал курирот на Ганулис, споменатите Канакаридис и Тисеас, спроведувајќи го Ганулис кон седиштето на командата на 670 единица, без предупредување, од зад грб, бил убиен од Тисеас. Во продолжение Кикицас наведува дека Канакаридис, во врска со случајот, му го изјавил следното: „...Тргнавме од 670 единица јас и Тисеас со задача да го суспендираме Ганулис и да го спроведеме во седиштето на единицата. Без мое знаење, Гушаџ му имаше наредено на Тисеас да го убие“¹⁷.

Последното прашање што се поставува и бара одговор е прашањето за суштинските причини за погубувањето на Ганулис. Повеќето од старешините на ДАГ сметале дека врховната команда на ДАГ, имале за цел својата вина за неуспехот на Грамос, што имало решавачко значење за поразот на ДАГ, да им ја префрлат на други, а таа улога можело да ја одигра личност каква што бил Горгис Ганулис. Зошто баш коцката паднала на Ганулис, т.е. зошто тој бил избран за тоа, имало повеќе причини кои ќе се обидеме во нашето натамошно излагање да ги обелодениме.

Одговор на сите погоре поставени прашања и дилеми околу трагичната смрт на Ганулис ќе се обидеме да дадеме со помошта на неговото судско досие, личната архива и други извори. Тоа го правиме и поради тоа што претставува историска и политичка обврска, а и како обврска спрема историјата на НОД и како почит спрема неговата фамилија која сè уште страда од „предавничката“ дамка. Тоа го правиме и заради тоа што единиците на ДАГ што ги командувал Ганулис 80% биле составени од Македонци. Многу настани во Западна Македонија биле свр-

¹⁶* Ti na kanume, цит. труд.

¹⁷* V. Elefterotipija, цит. весник од 18 март 1986 год.

зани со неговото име и трагичниот настан се случил на почвата на тој дел на Македонија.

Постигнувањето на таа цел налага да се каже во најкратки црти кој е Ѓорѓис Ѓанулис.

Ѓорѓис Ѓанулис е роден во 1915 година во с. Борбоцко, Костурско. Основно образование завршил во своето родно место, гимназија во Цотили и правен факултет во Атина. Од крајот на 1934 до 1937 година работел како прв секретар кај познатиот грчки политичар Стефанос Драгумис. Како студент се поврзал со прогресивното студентско движење, и во 1935 година бил примен во КПГ. Во 1938 година завршил офицерска академија и бил произведен во чин потпоручник. Учествовал во грчко-италијанската војна. Со окупацијата на земјата се вратил во своето село.

Кон крајот на 1942 година во Егејскиот дел на Македонија се појавиле првите партизански групи кои во почетокот на 1943 година прераснале во одреди. Секретарот на Околинскиот комитет на КПГ за Костурско, Андонис Андонопулос-Периклис, во духот на генералната линија на својата партија „се и со секогo во борбата за ослободување на Грција“, командата на партизанските единици им ја доверил на грчки офицери како што беа Кирцидакис, Ефремидис, Баскакис, Мандаропулос и др., кои, како што покажале настаните што уследиле, припаѓале на грчката реакционерна организација ЕКА (Национална општествена одбрана).

На 25 февруари 1943 година во с. Ланга, Костурско, во присуство на членот на македонското биро на КПГ — Лазо Трповски и секретарот на Окол. комитет на КПГ — Периклис, било одржано воено советување на кое се дискутирале проблеми на оружената борба. На предлог на Периклис на чело на сите партизански единици во Костурско бил поставен Ѓорѓис Ѓанулис¹⁸.

На 4 март 1943 година во македонското село Нестрам, Костурско, било прогласено сенародно востание. Стапувањето во редовите на партизаните имало масовен карактер. Постојните партизански групи и одреди го зголемиле својот броен состав, биле формирани нови. Речиси поголемиот дел од Костурско, Гревенско и Воијо биле ослободени. На 11 март 1943 година било ослободено гратчето Хрупишта каде се одржал сенароден митинг на кој Ѓанулис, во својство на командант на партизаните, одржал говор на кој ги изнел целите на борбата.

Секавичното омасовување на оруженото движење во западна (Егејска) Македонија му се заканувало да го пресече единствениот италијански окупаторски систем, односно територија меѓу Албанија и егејскиот дел на Македонија. Поради тоа на 13 март силни италијански војски од Корча и од Кожани презеле комбинирана акција за задушвање на востанието во Западна Македонија. Партизаните се судриле со Италијанците во бли-

¹⁸ АМ, Ф-29/3/49; Ф-29/3/55.

зина на с. Св. Недела и отстапиле. Окупаторот го изгорел селото што било и првото село уништено во окупацијата. Италијанските војски на 14 март влегле во Хрупишта и се оддале на масовен терор, грабежи, силувања и сл. Биле стрелани 53 родољуби.

Италијанската офанзива, проследена со масовен терор, психолошки ја изменила ситуацијата. Настанала збрка и растурање на партизански групи. Многу членови на полувоената организација си заминале во своите домови.

Лазо Трповски се обидел да ја консолидира ситуацијата. На 25 март 1943 година во с. Нестрам одржал состанок и го реорганизираше штабот на ЕЛАС за Костурско во состав: Горгис Ганулис — командант и Левтерис Марголис и Кирцидакис, членови¹⁹.

Настанатата ситуација во редовите на партизаните се обиделе да ја искористат споменатите офицери: Кирцидакис, Зисис, Мандаропулос, Баскакис, Ефремидис за да го нападнат и го ликвидираат движењето. Тие заедно со партизани од грчкиот елемент ги напуштиле единиците на ЕЛАС и се повлекле во планината Грамос каде пристапиле кон формирање на националистички вооружени единици под идеолошката платформа на грчката реакционерна организација ЕКА во борба против комунистите и Македонците. На чело на тоа движење стоеле мајорот Портис кој својот штаб го имал сместено во с. Пенталофос. Реакционерите разоружале еден голем број од борците на ЕЛАС и за еден помал период станале господари на ситуацијата.

Ганулис во оваа ситуација не се снашол. Со една поголема група борци од своето и од околните села се повлекол во своето село очекувајќи го развојот на ситуацијата.

Околинските комитети на КПГ за Костурско, Воијо и Грече на, на 4 април 1943 година им наредил на Евгатзопулос Димитрис-Фотинос, Аристотелис Хутурас-Аријанос и Паскал Михайловски со своите одреди, и во соработка со костурските партизани, кои претежно биле Македонци, со секавична акција да го ликвидираат реакционерното движење на офицерите. На 4 април 1943 година биле нападнати и обезоружани реакционерите на чело со мајорот Портис во с. Пенталофос, а на 8 април во с. Забрдени, Костурско. На фатените офицери им судел партизански суд кој на Портис, Мандаропулос, Манчос, Зисис и Баскакис им изрекот смртна казна.

Ликвидирањето на контрареволуционерното движење придонело движењето на ЕЛАС да се опорави и уште повеќе да се омасови, како што придонело и за преобразба на психологијата на многу колебливци. Меѓутоа, антимакедонската пропаганда и платформа на реакционерното движење вешто го искористиле окупаторите за придобивање на еден број Македонци, односно за појавата на контрачетничкото движење во Костурско и Леринско.

¹⁹ АМ, Ф-29/3/55.

На 10 мај 1943 година за командант на партизанските единици на ЕЛАС во Костурско бил поставен Никос Теохаропулос-Скотидас.

Ганулис на 15 април 1943 година доброволно се јавил во штабот на ЕЛАС за Воијо. Штабот откако го ислушал Ганулис решил да го испрати во Штабот на ЕЛАС за Костурско како надлежен да го испита и да го оцени неговиот став и држење за време на реакционерното движење на ЕКА.

Штабот на ЕЛАС во соработка на ОК комитет на КПП за Костурско формирал воен суд со задача да му суди на Ганулис за неговиот однос и активност за време на споменатото движење. Судот бил составен од Никос Теохаропулос-Скотидас — претседател, секретарот на ОК комитет на КПП — Периклис, членовите на ОК комитет на КПП — Левтерис Марѓолис и Ѓорѓис Савидис (Герос) — членови. Судот конститрал дека истрагата што била извршена кај офицерите што биле осудени на смрт и стрелани не давала никаков елемент што докажувал организациона врска на Ганулис и негово учество во реакционерното движење. Истото било констатирано од истрагата на офицерите во Воијо.

Воениот суд кој заседавал во с. Нестрам на 20.IV 1943 год. донел пресуда со која го обвинил Ганулис дека во еден критичен момент на борбата се исплашил, покажал колебливост и ја напуштил истата. Пресудата била донесена едногласно.

Мерката што била преземена против Ганулис била укор и забрана да учествува во движењето на отпорот додека штабот не донесе друга одлука.

По извршената консултација на командантот на ЕЛАС за Костурско со Околискиот комитет на КПП за Костурско во јуни 1943 година Ганулис бил рехабилитиран и бил примен во ЕЛАС. Прво бил поставен како командант на вод, потоа на одред, началник на штаб, командант на баталјон²⁰.

Ганулис во својата биографска изјава што тогаш му ја доставил на штабот на ЕЛАС за Костурско ја осудил оваа негова постапка и се заколнал дека со својата крв ќе ја измие таа Дамка. Во својата биографска изјава од 5 декември 1947 година што ја доставил до ГШ на ДАГ во врска со случајот од 1943 година пишува: „... Тој настан претставуваше етапа за црпење на верба и дисциплина кон линијата на партијата. Клетвата што ја дадов ја задржав до денес и ќе ја задржам во сиот мој живот...“²¹

Според писмените изјави на неговите соборци и раководители на движењето како што се: Никос Теохаропулос, Јанис Пачурас, Ѓорѓис Василкос, Ахилеас Папаиоану, Левтерис Качакос и многу други, Ганулис во многубројните борби против домашниот и надворешниот окупатор и класен непријател што зел учес-

²⁰ АМ, Ф-29/3/49.

²¹ АМ, Ф-29/355.

тво и ги раководел, покажал доследност, револуционерност, оданост и истрајност. И покрај тоа случајот од 1943 година не бил заборавен. Како што ќе видиме во нашето натамошно излагање, тој вешто, лукаво и непоштено бил искористен во аферата за негово ликвидирање.

По договорот во Варкиза (12.II 1945) Ѓорѓис Ѓанулис и други борци и активисти на НОД за да ги избегне репресалиите на монархофашистите, по задача, емигрирал во Југославија.

Врз основа на одлуките на 2-от пленум на ЦК на КПГ, одржан во февруари 1946 година, за примена и на оружена форма на отпор против монархофашистичкиот терор, партиските организации добиле задача да исфрлат партизани, а групите прогонети борци што се криеле по шумите за да го спасат својот живот од разбеснетите грчки монархофашистички банди, добиле одобрение да се организираат, и во самоодбрана да употребат оружје.

Врз основа на погорните одлуки, односно ориентација за оружена борба, на 1 јули 1946 година од страна на КПГ во подрачјето на Грамос била исфрлена првата партизанска група на чело со Ѓорѓис Ѓанулис. Треба да напоменеме дека во истото подрачје уште од 1945 година дејствувале македонски партизански единици организирани и раководени од организацијата НОФ (Народноослободителен фронт) на Македонците од егејскиот дел на Македонија. Околу два месеци подоцна, односно на 26 септември, бил формиран првиот партизански одред на чело со Ѓанулис.

Бројното зголемување на партизанското движење на Грамос наложило да се формира оперативно раководно тело за тоа подрачје. На 9 октомври 1946 година во присуство на командантот на партизаните во Грција — Маркос Рафијадис, бил формиран територијален штаб за Грамос на чело со Ѓорѓис Ѓанулис²².

Во ова својство Ѓанулис изработил стратегиски перспективен план за развиток и дејност на оруженото движење. Планот предвидувал: 1. Да се изврши општа мобилизација на младината од Западна Македонија со стратегискиот центар Грамос. 2. Да се формираат 28-от лерински, 32-от костурски, 53-от воиски, 27-от кожански и 85-от пешадиски полк во Коница. Вооружувањето на овие единици требало да се изврши од скриеното оружје на ЕЛАС и од складиштата на непријателот. 2. Наведените сили во почетокот на 1947 година да преземат офанзивни операции и да ги заземат подрачјата Гревена, Неаполи, Костур Лерин, како и кожанската висорамнина како прва етапа. Во планот Ѓанулис потенцирал: „Кој прв ќе создаде армија, тој ќе победи“²³. Ѓанулис овој свој план го образложил на кадровскиот

²² Членови на штабот беа: Ахилеа Папаиоану, заменик на командантот и Јанис Пачурас, член. Ристо Кирјазовски, цит. труд 222.

²³* V. Eleftherotipija, од 2 февруари 1986 год.

актив што се одржал на 2 декември 1946 година во с. Туљ, Костурско.

Овој план на Ѓуналис бил во дијаметрална и директна спротивност со стратегијата и тактиката на раководството на КПП кое оружената борба сакало да ја искориси не за свргнување на атинскиот режим, туку како притисок врз него за отстапка за мирољубиво решение на грчкото прашање. Настаните што уследиле ја потврдиле исправноста на планот поради што тој бил и една од основните причини за прв остар судир меѓу Ѓанулис и раководството на КПП-ДАГ. По поразот на ДАГ официјално било признато дека најповолниот период, зимата 1946 и пролетта 1947 година, период што го предвидувал планот на Ѓанулис за поинаков исход на настаните, бил испуштен. Раководниот врв на КПП-ДАГ, свесен за негативните последици за себе од обелоденувањето на планот, почнал систематски да кова завера за елиминирање на авторот на истиот.

Втор поостар судир на Ѓанулис, што имал големо значење за неговата судбина, бил судирот со командантот и комесарот на Штабот на ДАГ за Централна и Западна Македонија, Георгиос Кикикас и Горгис Еретријадис-Петрис. Имено, во јули 1947 година, во рамките на пролетната офанзива на владините сили²⁴ против единиците на ДАГ на Грамос со кои командувал Ѓанулис, споменатите команданти — Кикикас и Еретријадис — наредиле единиците на ДАГ да го напуштат Грамос и да продрат во Епир. Ѓанулис изразил отворена несогласност на наредбата, со образложение дека ако ДАГ не го држи во свои раце Грамос не ќе може да смета на своето проширување во други подрачја, односно на успех, и предложил единиците да маневрираат во заднината на непријателот, водејќи партизанска војна. Меѓутоа, Кикикас и Еретријадис биле категорични и наредбата била извршена.

Ѓанулис тогаш во својот дневник забележал: „... Ако ГШ на ДАГ престојувал во центарот на северен Пинд во периодот март-септември 1947 годинава исходот на борбата ќе беше многу подобар. ГШ си отиде од основниот центар за партизаните и се упати кон Аграфа каде што се изложи во опасност. Раководството на штабот за Централна и Западна Македонија (Кикикас — Еретријадис) не успеа да ги фати пожелско и потворечки прашањата, а особено прашањето на регрутацијата и на координацијата на тактиката со сериозни удари против непријателот ...“²⁵.

Погорните настани се одиграле во времето кога се подготвувал 3-от пленум на ЦК на КПП што се одржал во втората декада на септември 1947 година во којшто решил центарот на борбата да биде оружената борба, и до пролетта 1948 година

²⁴ Пролетната офанзива на владините сили против ДАГ траела од 27 јануари до 18 јули 1947 година.

²⁵ Ристо Кирјазовски, цит. труд.

ДАГ да го ослободи егејскиот дел на Македонија зашто бил и изработен оперативниот план „Езеро“. Поради значењето што го имал Грамос за реализацијата на пленумските решенија, остро било критикувано неговото напуштање на единиците на ДАГ.

Командата на ДАГ за Централна и Западна Македонија наместо да изврши самокритика, целата вина за напуштањето на Грамос му ја префрлила на Ганулис кој отворено се спротивставил обелоденувајќи ја целата вистина. Тоа бил повод против него да се започне една хајка без преседан од страна на Кикицас и Еретријадис која имала за цел негово дискредитирање и елиминирање.

Треба да се каже и тоа дека Маркос Вафијадис застанал на страната на Кикицас и Еретријадис што имало посебно значење за судбината на Ганулис.

По враќањето на членовите на ЦК и на членот на ПБ на КПГ Јанис Јоанидис и на старешините на ДАГ што учествувале на пленумот, почнала реализацијата на планот за елиминирање на Ганулис.

На 3 октомври 1947 година во седиштето на штабот на ДАГ за Централна и Западна Македонија бил одржан состанок на кој зеле учество: командантот на ГШ на ДАГ Маркос Вафијадис, командантот и комесарот на штабот за Ц. и З. Македонија — Кикицас и Еретријадис — командантот и комесарот на штабот за Грамос — Воијо-Вичо, Ѓорѓис Ганулис и Тодорос Ефтимиядис. Состанокот бил свикан по иницијатива на штабот за Ц. и З. Македонија со задача да се разгледа и анализира наводно нездравата состојба во штабот на ДАГ за Грамос-Вичо-Воијо. Уводничарот Еретријадис и другите присутни без некои валидни аргументи го обвиниле Ганулис.

Членот на ЦК на КПГ и комесар на Штабот за Ц. и З. Македонија, Ѓорѓис Ретријадис-Петрис, го нападнал Ганулис за следното: 1. Поставување на кадри без да бидат консултирани другите членови на штабот и повисоката команда. 2. за напуштањето на Грамос, 3. за отсуство на конструктивна дискусија и соработка меѓу членовите на штабот за решение на проблемите, 4. непринципиелни врски и пријателство на Ганулис со други лица, 5. команданти на баталјони што не ги извршиле задачите и наредбите не биле земени на одговорност, 6. надворешни влијанија во решавањето на прашања, 7. слабост спрема жените, 8. отсуство на будност и конспирација.

Кикицас уште во почетокот на својата дискусија го критикувал Ганулис за слабост спрема жените, дека операцијата на ДАГ против владиниот гарнизон во с. Нестрам²⁶ имала можност да успее; дека за операцијата на ДАГ во Гревена²⁷ веројатно не-

²⁶ Неуспешна операција на ДАГ на 12 септември 1947 година.

²⁷ Неуспешна операција на ДАГ на 25 јули 1947 година.

пријателот претходно бил информиран; недостиг на психичка поврзаност на членовите на штабот по вина на Ѓанулис и сл.

Тодорос Ефтимиадис го нападнал Ѓанулис за деспотизам, препотентност, сметајќи се себеси како најспособен од сите раководители на ДАГ и сл.

Земајќи збор Маркос, меѓу другото, рекол дека во Штабот на ДАГ за Грамос-Воијо-Вичо се создадени сериозни прашања кои не нашле решение во корист на ДАГ. Со појавените проблеми командата не се соочила сериозно. Времето било тие да бидат разрешени. Требало да се подготви објективен извештај за сите прашања со цел да се поправи ситуацијата.

На крајот Маркос, затворајќи ја дискусијата, односно состанокот рекол: „Никако не сум задоволен и треба да внимавате. Во голема мера недостига самоконтролата. Постојат колебања, потребна е поголема искреност и готовност за критика и самокритика. Ѓанулис не го виде со добро око поставувањето на Тодорос Евтимиадис за комесар на штабот. Ѓанулис паѓа под влијание на други. Има слабост спрема жените. За појавените слабости кај него големо влијание одиграа неговите односи со жените. Недостига програмирана работа, смело соочување со проблемите, има појава на омаловажување на непријателот. Нй зеде ветер главата. Култивираме герилски акции и тактика. Навикнавме на лесни успеси. Не ни стана јасно дека борбата постана и ќе постане потешка. Не го оценуваме моралот на противникот. Не ги оценуваме нашите можности и одразот што го врши еден наш неуспех. Ѓанулис требаше повеќе да биде помогнат и контролиран, што треба да се стори:

Издигнување на борбениот морал, потесна врска меѓу старешините и борците, секојдневна соработка меѓу членовите на штабот, секојдневна анализа на ситуацијата, распоред на работата, контрола на сè, одлучно соочување со неуспесите, слабостите и грешките, будност и др. . . “²⁸.

Во врска со самокритиката за наводно покажаната слабост спрема жените, Ѓанулис во својата дискусија рекол дека навистина имал љубовни односи со македонската партизанка Василка со која намерава да стапи во брак. И навистина тој се оженил со неа и имал ќерка.

По таквата остра критика судбината на Ѓанулис била повеќе од прозирна.

Следниот ден, односно на 4 октомври 1947 година, Ѓанулис бил повикан во седиштето на ГШ на ДАГ на разговор со членот на ПБ на ЦКна КПГ, Јанис Јоанидис и командантот на ДАГ Маркос Вафијадис. Во разговорот биле повторени прашањата од состанокот што се одржал претходниот ден.

Едновременно ГШ на ДАГ од неколку старешини на ДАГ побарал писмена изјава за карактерот и мнението на Ѓанулис.

²⁸ АМ, Ф-29/3/5; Ристо Кирјазовски, цит. труд, 238.

Горгис Кикиџас во својата писмена изјава од 5 октомври 1947 година го нападнал Ганулис дека не ги поднесувал другите членови на командата, дека во продорот кон Епир во јули 1947 година ја изгубил храброста, дека водел лична политика, им се додворувал на повисоките раководители, дека имал слабост спрема жените, дека не бил конструктивен, дека бил кариерист, имал пооделни воени успеси, но многу неуспеси што предизвикувале сомневања²⁹.

Истиот ден изјава поднел Тодорос Евтимиадис во која на Ганулис му припишува сериозни слабости: за милитаристички однос, променлив во давањето карактеристики за кадрите, за водење лична кадровска политика, одржување врски со непријателски елементи, за борбени неуспеси и др.³⁰.

Секако, најтешки обвинувања и сомневања спрема Ганулис изнел членот на ЦК на КПГ и комесар на штабот на ДАГ за Централна и Западна Македонија, Горгис Еретријадис-Петрис. Веројатно таквиот душмански однос на Петрис се должел на неговата одговорност за напуштањето на Грамос за што отворено укажал Ганулис во неговата дискусија на партискиот актив што се одржал на 29 септември 1947 година. Петрис во својата писмена изјава изразил сомневање во лојалноста и оданоста на Ганулис. Го обвинил дека во време од пет месеци имал повеќе неуспешни воени операции, а успешна само една; за небудност; слабост спрема жените; одговорност за напуштањето на Грамос; за кариеризам; интриганство; демагогија; за водење на лична непринципиелна кадровска политика и др. Поместуваме само еден мал исечок од изјавата на Петрис од кој многу јасно се гледа неговата непринципиелност и непријателски однос спрема Ганулис и последиците од тоа. Петрис пишува: „... Од сите воени кадри што ги имаме во нашиот обласен штаб и околските штабови, единствениот човек кон кој уште од почетокот имав резерви и не престанав да ги имам, е Ганулис. Овие мои сомневања и резерви зајакнаа и од тоа што ми кажа Аријанос (за учество на Ганулис во реакционерното движење на офицерите на ЕКА пролетта 1943 година). На мислење сум ГШ да ни додели еден другар, од оние што дојдоа последно време, на кого да му ја довериме безбедноста, за расчистување на ситуацијата...“³¹. Сигурно е дека изјавата на Еретријадис, во својство на член на ЦК на КПГ и комесар на обласниот штаб на ДАГ за Македонија, одиграла решавачка улога за суспендирањето на Ганулис што многу бргу уследило.

Аристелис Хутурас-Аријанос³² во својата изјава од 10 октомври 1947 година отворено го обвини Ганулис за непосредна

²⁹ АМ, Ф-29/3/43.

³⁰ АМ, Ф-29/3/44.

³¹ АМ, Ф-29/3/45.

³² Аристотелис Хутурас Аријанос, за време на НОВ бил командант на одред и баталјон, а во ДАГ командант на бригада.

врска и учество во реакционерното движење на офицерите на ЕКА во април 1943 година³³. Ова тврдење на Хутурас било искористено од Петрис и другите раководители на КПГ-ДАГ како основа за сомневање на преданоста и лојалноста на Ѓанулис и одиграле решавачка улога за неговото елиминирање и префрлување на вината за неуспехот на ДАГ во Грамос во 1948 година.

Никос Теохаропулос-Скотидас³⁴, еден од најблиските борци и соработници на Ѓанулис, во својата подолга изјава од 17 октомври 1947 година навел дека Ѓанулис во еден критичен момент на борбата, во април 1943 година, покажал малодушност и колебливост. Меѓутоа, Скотидас бил категоричен дека Ѓанулис не бил поврзан и ниту учествувал во реакционерното движење на ЕКА во април 1943 година и дека Ѓанулис, и покрај некои слабости, бил доследен и одан на борбата и сл.³⁵

Изјавата била побарана и од самиот Ѓанулис. Во изјавата од 10 октомври 1947 година Ѓанулис накратко го опишувал својот пат. На неа стоела забелешката на Теодорос Евтимијадис, во својство на политички комесар на штабот, дека Ѓанулис бил неискрен, бидејќи не пишува за тоа дека наводно во 1943 година излегол во планина како припадник на ЕКА, за слабост спрема жените и сл.³⁶

(Продолжение во следниот број)

Risto KIRYAZOVSKI

A CONTRIBUTION TO THE TRUTH ABOUT THE EXECUTION OF GEORGIS GANULIS

S u m m a r y

Georgis Ganulis, one of the main organizers and leaders of the anti-fascist resistance and an organizer and commander of DAG (Democratic Army of Greece) in West (Aegean) Macedonia, tragically ended his life on 19 th August 1948. Ganulis was groundlessly accused and sentenced to death by the military court of the Democratic Army of Greece.

In reference to the death of Georgis Ganulis, many polemic articles appeared in the historic literature and in the periodicals in Greece, that dealt with the following questions: what were the reasons for such an end to the life of one of the most distinguished figures of the National Liberation Movement in Greece and Aegean Macedonia; what were his misdoings, if there had been any; was his trial regular and how was he executed?

Having the original file of late Ganulis at our disposal, we have disclosed the essential reasons for his execution, the unfolding of the trial's farce and the way he had been executed.

Thus we have satisfied the historical truth and the interest of the fighters of ELAS and DAG in the case of Georgis Ganulis.

³³ АМ, Ф-29/3/38.

³⁴ Никос Теохаропулос-Скотидас, за време на НОВ бил командант на територијален штаб, во ДАГ командант на дивизија.

³⁵ АМ, Ф-29/3/49.

³⁶ АМ, Ф-29/3/48.